בפרהסיא אין מקבלין אותן ר"ש ור' יהושע בן קרחה אומרים [א]בין כך ובין כך מקבלין שנאמר [1]שובו בנים שובבים א"ר יצחק איש כפר עכו א"ר יוחנן הלכתא כאותו הזוג: **מתני'** [א]רבי ישמעאל אומר שלשה לפניהם ושלשה לאחריהם אסור וחכ"א לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר: **גמ'** [ג]אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל [ב]יום א' [ד]לדברי ר' ישמעאל לעולם אסור: וחכ"א לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר כו': חכמים היינו ת"ק הן בלא אידיהן איכא בינייהו תנא קמא סבר הן בלא אידיהן ורבנן בתראי סברי הן ואידיהן איבעית אימא [ה]נשא ונתן איכא בינייהו תנא קמא סבר נשא ונתן מותר ורבנן בתראי סברי נשא ונתן אסור ואיבעית אימא דשמואל איכא בינייהו [ו]דאמר שמואל [ב]בגולה אין אסור אלא יום אידם תנא קמא אית ליה דשמואל רבנן בתראי לית להו דשמואל איבעית אימא דנחום המדי איכא בינייהו דתניא [ז]נחום המדי אומר אינו אסור אלא יום אחד לפני אידיהן תנא קמא לית ליה דנחום המדי ורבנן בתראי אית להו דנחום המדי: גופא נחום המדי אומר אינו אסור אלא יום אחד לפני אידיהן אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר והאיכא רבנן בתראי דקיימי כוותיה [ח]מאן חכמים נחום המדי הוא תניא אידך נחום המדי אומר מוכרין להן סוס זכר (א) וזקן במלחמה אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר והאיכא בן בתירא דקאי כוותיה [ט]דתנן [ג]בן בתירא מתיר בסוס בן בתירא לא מפליג בין זכרים לנקבות איהו מדקא מפליג בין זכרים לנקבות כרבנן סבירא ליה ולרבנן נשתקע הדבר ולא נאמר תניא נחום המדי אומר השבת מתעשר זרע וירק וזירין אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר והאיכא ר"א דקאי כוותיה דתנן [י]ר' אליעזר אומר השבת מתעשרת זרע וירק וזירין התם בדגנוניתא אמר ליה רב אחא בר מניומי לאביי גברא רבה אתא מאתרין כל מילתא דאמר אמרי ליה נשתקע הדבר ולא נאמר אמר איכא חדא דעבדינן כוותיה דתניא נחום המדי אומר [ד]שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אמר[כ] בר מינה דההיא [ל]דתליא באשלי רברבי דתניא ר' אליעזר אומר שואל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל שנאמר [2]תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו וגו' אין שיחה אלא תפלה שנאמר [3]ויצא יצחק לשוח בשדה ר' יהושע אומר יתפלל ואח"כ ישאל צרכיו שנאמר [4]אשפוך לפניו שיחי צרתי לפניו אגיד ור"א נמי הכתיב אשפוך לפניו שיחי הכי קאמר אשפוך לפניו שיחי בזמן שצרתי לפניו אגיד ור' יהושע נמי הכתיב תפלה לעני כי יעטוף הכי קאמר אימתי תפלה לעני בזמן שלפני ה' ישפוך שיחו מכדי קראי לא כמר דייקי ולא כמר דייקי במאי קמיפלגי [מ]כדדריש ר' שמלאי [דדריש ר' שמלאי] [ה]לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל מנלן ממשה רבינו דכתיב [5]ה' אלהים אתה החלות להראות את עבדך וגו' וכתיב בתריה אעברה נא ואראה את הארץ הטובה

רבי

בפרהסיא. הואיל ופקרו כל כך שוב אין נותנין לבן לשוב בתשובה שלימה: **שובבים.** משמע מזידים ופרהסיא (ב) לשון מרד וגאוה כמו וילך שובב בדרך לבו (ישעיה נז): **לעולם אסור.** שלשה לפניו ושלשה לאחריו והוא עצמו כלומר כל שבעת ימי השבת: **ת"ק סבר הן בלא אידיהן.** כדדייקינן לעיל [ו.] דקתני[י] לפני אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים ש"מ שלשה לפניהם לבד האיד קאמר: **ורבנן בתראי.** דלא יהבו סימנא איכא למימר הואיל ולא אשכחן מידי ביניהן איכא למימר בהא אתו לאפלוגי דהן ואידיהן ג' קאמר: **רבנן בתראי סברי נשא ונתן אסור.** סתמא קאמרינן ולא קתני אסור לשאת ולתת כתנא קמא דמשמע לכתחלה הוא דלא הא דיעבד שפיר דמי: **בגולה.** אין העובדי כוכבים אדוקין כל כך בעבודת כוכבים כדאמרינן (לקמן)[ס] עובדי כוכבים שבחוצה לארץ לאו עובדי עבודת כוכבים נינהו כו'. ועוד דמסתפינן מינייהו: **רבנן בתראי לית להו דשמואל.** דכיון דלא מסיים בהדיא במאי פליגי איכא למימר לטפויי אתו (ג) דשמעינן לתנא קמא דקאמר לפני אידיהן אסור לשאת ולתת עמהם וסתמא דמילתא כשאין יד עובדי כוכבים תקיפה על ישראל קא אמר ואתו אינהו למימר לפני אידיהן לעולם אסורין. ואיפכא ליכא לשנויי דתתריך שפיר דסתם תנא בתרא לטפויי אתא[ע]: **רבנן בתראי אית להו כנחום.** דלא יהבי חומרא אלא אסור סתמא קאמרי: **נשתקע הדבר.** לא יצא דבר זה מפי אדם לעולם. ל"א לא יצא דבר זה לחוץ: **מוכרין להן סוס זכר זקן.** בתוך המלחמה שאינו אלא לקלקל ומלתא דלא שכיחא הוא ולא אתי למילף מינה למכור בהמה אחריתי דהא דאמרי רבנן אין מוכרין להן בהמה גסה לא אסרו אלא משום שאלה או שכירות כדאמר בפירקין לקמן (ד' טו.) והכא במלתא דלא שכיחא לא גזור רבנן: **בן בתירא מתיר בסוס.** לפי שמלאכתו לרכוב אדם עליו ואין במלאכה זו חיוב חטאת שהחי נושא את עצמו דתנן במשילין פירות (ביצה לו:) אלו הן משום שבות לא רוכבין על גבי בהמה: [פ] **לא קא מפליג בין זכר לנקבה.** בין זקן לבחור איהו מדקמפליג ואוסר בבחור: **כרבנן סבירא ליה.** דאסרי משום תורת כלי זיין דקטיל בסיחופיה כדלקמן [טז.]: **ולרבנן נשתקע הדבר.** שיהא מותר בזקן דכולן אסורין: **השבת.** ירק של תבלין שקורין אוי"ר ובלשון רומי אניט"ו: **מתעשר זרע וירק וזירין.** בין שלקטו כשהוא ירק בין שלקטו כשהוא זירין דולדיילש"א בלע"ז ובין שהניחו עד שלמחו גרעיני זרעו בתוכו והוקשו וחבטן צריך לעשר את הזרע מדרבנן דאורחיה למיכליה זרע וירק וזירין הלכך כולהו הוו להו גמר פירי: **בדגנוניתא.** הגדל בגנה דראוי לאכול זרע וירק וזירין אבל הגדל בשדות אינו נאכל ירק אלא זרע כעין חרדל: **מאתרין.** ממקומנו ממדי: **בשומע תפלה.** מאריך בה ושואל צרכיו: **באשלי רברבי.** חבלים עבים וחזקים. ויש אומרים באילנות גדולות כמו ויטע אשל (בראשית כא). כלומר הא לאו כוותיה אתון עבדין פלוגתא דרבנן נמי היא כדקתני לקמן [ח.] וחכ"א כו': **ואח"כ יתפלל.** י"ח: **כי יעטוף.** עטיפת נפשו ודאגת לבו יתפלל תחלה והדר לפני ה' ישפוך שיחו שמונה עשרה: עטיפה לשון כאב ופריחת לב מתוך צרה כמו בהתעטפם כחלל (איכה ב): **לשוח בשדה.** תפלת המנחה תקן בפרק תפלת השחר (ברכות כו:): **בזמן שצרתי לפניו אגיד.** כבר קודם לכן: **לא כמר דייקי כו'.** דהא איכא לשנויי הכי והכי: **יסדר אדם שבחו של הקב"ה.** שלש ברכות ראשונות אבות גבורות וקדושת השם שאין בהן תפלה אלא שבח ואח"כ בשאר ברכות יש דברי תחנה ותפלה:

ר'

סוס זכר זקן במלחמה. פי' ר' אלחנן דלהכי נקט זכר במלחמה כדאמרינן בירושלמי גבי בן בתירא מתיר בסוס לא אמרו אלא בסוס זכר שהורג את אדונו במלחמה וזקן נמי נקט דשמא ימות במלחמה ויהרוג בעליו עמו ומילי מילי קתני ור"א מביה"ס היה מפרש דזקן נקט לרבותא דאע"פ שעושה בו מלאכה שיש בה חיוב חטאת כדאמר לקמן (דף טז.) מפני שכשמזקין מטחינו בריחים אפילו הכי מותר וזכר במלחמה נמי נקט לרבותא ואע"פ שיש לאסור כדאמר לקמן (דף טז.) מפני ב' דברים אחת משום תורת כלי זיין ואחת משום תורת בהמה גסה ואפי' הכי מותר: **ואין שיחה אלא תפלה דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה.** תימה דבפרק תפלת השחר (ברכות דף כו:) אמרינן יצחק קבע תפלת מנחה דכתיב ויצא יצחק לשוח בשדה ואין שיחה אלא תפלה דכתיב [ל] אשפוך לפניו שיחי וי"ל דתרוייהו איצטריך דתרוייהו מלמדים זה את זה דאי מקרא דיצחק הוה אמינא שיצא בשדה לדבר עם שום אדם ולא לתפלה תלמוד לומר אשפוך לפניו שיחי אלמא לשון תפלה הוא ואי מאשפוך לפניו שיחי הוה אמינא דלשון תפלה הוא אבל אינו תפלה קבוע ת"ל קרא דיצחק דכתיב ביה לפנות ערב ולפנות משמע שכן היה דרכו בכל ערב והיינו תפלת מנחה [ק]:

אס

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"י מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה ח ופ"ג מהל' תשובה הלכה יד:

כה ב מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה א סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמח סעיף ד:

כו ג מיי' פ"כ מהל' שבת הלכה ד:

כז ד מיי' פ"ו מהל' תפלה הלכה ג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קיט סעיף א:

ה [מיי' פ"א שם ה"ב]:

◆

לעזי רש"י

אוי"ר [אניי"ד]. שֶׁבֶת (צמח ריחני).

אניט"ו. שֶׁבֶת (באיטלקית).

דולדיילש"א [טודיל"ש]. גבעולים, קנים.

◆

רבינו חננאל

בפרהסיא אין מקבלין אותם. ר' שמעון ור' יהושע בן קרחה אומרים בין במטמוניות בין בפרהסיא מקבלין אותם שנאמר שובו בנים שובבים. א"ר יצחק איש כפר (עטוש) [עכו] א"ר יוחנן הלכה כאותו הזוג: **(פיסקא)** [מתני'] ר' ישמעאל אומר ג' לפניהם וג' לאחריהם אסורין. אמר רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל יום א' לדברי רבי ישמעאל לעולם אסור זה כבר פירשנוהו למעלה: **ירושל'** אמרו חברייא טעמא דרבי ישמעאל משום בריה דמועדא. א"ר יודן קריא מסייע לחבריא דכתיב וביום עשרים וארבעה לחדש נאספו בני ישראל בצום ובכי ואדמה עליהם ולמה לא עשו בעשרים ושלשה משום בריה דמועדא כלומר יום אסרו חג מן המועד הוא חשוב. לפיכך לא קבעו בו צום. ואם תאמר יום כ"ג שבת היתה לית את יכיל דאת מחשב ומשכח צומא רבא בחד בשבתא וכו': וחכ"א לפני אידיהן אסור לאחר אידיהן מותר. ומקשי' חכמים היינו תנא קמא דפתח לפני אידיהן של עובדי כוכבים אסור לשאת ולתת עמהן ופסקינן איכא ביניהו [א] אידיהן. תנא קמא סבר הן בלא אידיהן. וחכמים סברי הן ואידיהן. מדתני לאחר אידיהן מותר מיד. איבעי תימא נשא ונתן איכא בינייהו כו' איבעי תימא חכמים כנחום המדי דתני לפני אידיהן אינו אסור אלא יום אחד בלבד דהא סתמא תני לפני אידיהן אסור. ואסיק' מאן חכמים נחום המדי. תניא נחום המדי אומר מוכרין להן סוס זכר זקן במלחמה. אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר. כלומר לא נאמר דבר זה מפי אחד מן החכמים כלל ואלא הא איכא בן בתירא וכו' ואסיקנא לרבנן נשתקע ולא נאמר. תניא אידך נחום המדי אומר [השבת] מתעשר (החרדל) זרע וירק. אמרו לו נשתקע הדבר ולא נאמר הא אפי' ר' אליעזר דתני השבת מתעשר זרע וירק וזירין לא אמר אלא בדגינוניתא. וכל הני מתניתא דנחום המדי דחאום בר מהא דתליא באשלי רברבי. דתניא נחום [המדי] אומר שואל אדם צרכיו בשומע תפלה ותניא ישאל אדם צרכיו ואח"כ יתפלל שנא' תפלה לעני כי יעטוף ולאחר כך ולפני ה' ישפוך שיחו. ור' יהושע אומר יתפלל ואחר כך ישאל צרכיו שנא' אשפוך לפניו שיחי. ואח"כ צרתי לפניו אגיד. ותרויהו סבירא להו דאין שיחה אלא תפלה. ושקלינן וטרינן ואסקי' מכדי קראי לא דייקי לא כר"א ולא כר' יהושע במאי פליגי. ואמרי' בדר' שמלאי פליגי דדרש לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואח"כ יתפלל. מנא לן ממשה דכתיב ה' אלקים אתה החלות להראות את עבדך. וכתיב בתריה אעברה נא ואראה את הארץ הטובה

א) לכאורה נראה דצ"ל הן בלא אידיהן.

מסורת הש"ס

א) [לעיל ו.], **ב)** [שם], **ג)** לדברי רבי ישמעאל יום עבודת כוכבים לעולם אסור כצ"ל, **ד)** [בס"א: יום נוכרי], **ה)** [לקמן יח:], **ו)** [לקמן יא:], **ז)** [תוספ' רפ"א], **ח)** [עירובין פג. וש"נ], **ט)** לקמן יד: טז. שבת לד. בכורות ב. פסחים נג., **י)** מעשרות פ"ד מ"ה, **כ)** [גי' ריעב"ץ אמר ליה], **ל)** [ביצה כז. וש"נ], **מ)** [ברכות לב.], **נ)** [לעיל ב.], **ס)** [צ"ל בחולין יג:], **ע)** [ב"ב לג:], **פ)** [עי' רש"א], **צ)** [שם בגמרא וכן בתוס' שם אי' שנאמר תפלה לעני כי יעטוף], **ק)** [בברכות כו: כתבו תוס' בד"ה ואין שיחה וכו' תירוץ אחר],

◆

תורה אור השלם

1. שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים אֶרְפָּה מְשׁוּבֹתֵיכֶם הִנְנוּ אָתָנוּ לָךְ כִּי אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ: ירמיהו ג כב
2. תְּפִלָּה לְעָנִי כִי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְיָ יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ: תהלים קב א
3. וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים: בראשית כד סג
4. אֶשְׁפֹּךְ לְפָנָיו שִׂיחִי צָרָתִי לְפָנָיו אַגִּיד: תהלים קמב ג
5. אֲדֹנָי אֱלֹהִים אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת עַבְדְּךָ אֶת גָּדְלְךָ וְאֶת יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ: אֶעְבְּרָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנֹן: דברים ג כד-כה

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' סוס זכר זקן כצ"ל ואות ו' נמחק: **(ב)** רש"י ד"ה שובבים וכו' ופרהסיא שובב לשון מרד: **(ג)** ד"ה רבנן בתראי וכו' אתו דשמעו לת"ק:

◆

מוסף רש"י

יום א' כו' לעולם אסור. לעשות עמהן משא ומתן, ג' ימים לפני יום א' וג' ימים לאחריו, הרי כל השבת כולה (לעיל ו.). **בגולה אין אסור כו'.** אין אנו יכולים להעמיד עצמנו מלישא וליתן עמהם, שביניהם אנו יושבין ופרנסתנו מהן ועוד משום יראה (לקמן יא:). **בן בתירא מתיר בסוס.** למוכרו לנכרי, מפני שמלאכת הסוס אם היה אדם עושה אותה אין חייב עליה חטאת, דלרכיבה עומד והחי נושא את עצמו, והא דאסרו למכור בהמה גסה לנכרי משום שאלה ומשום שכירות אסור, וסוס אי נמי דמושיל ומוגר לאו איסורא דאורייתא איכא, שאין זו מלאכה אלא הסוס וגבי אזהרת שביתת בהמה מלאכה כתיבא (שבת צד. וכעי"ז לקמן יד: ופסחים נג. ובכורות ב.). **באשלי רברבי.** בחבלים גדולים וגסים שקשין לינתק, כלומר חכמים גדולים אמרוה ואין נוחין לבטל דבריהם (ביצה כז.).

מסורת הש"ס

(א) [ברב אלפס ליתא לכל זה ובשאלתות פ' ויקהל סי' מו אי' אר"י א"ש הלכה כדברי חכמים], (ב) [ברכות לא. ע"ש היטב], (ג) [שם ע"ש], (ד) [לעיל ו.], (ה) [לקמן יד.], (ו) [עי' באדר"נ פ"א], (ז) [ר"ה י:], (ח) [שם יא.], (ט) [חולין ס. ע"ש], (י) שבת כח: חולין ס., (כ) [צ"ל בעי וכ"א ברי"ף ובהרא"ש], (ל) [צ"ל תניא], (מ) [לקמן יד.], (נ) [בתוספ' פרק ה ה"ב ובאבות דר' נתן פכ"ו איתא ר' שמעון בן אלעזר וכ"א ברב אלפס ובהרא"ש], (ס) [חולין ס.], (ע) [ויקרא כב], (פ) [מאי רש"ם], (צ) בס"א: דאין, (ק) [בס"י משעה], (ר) [ועי' תוס' ברכות לד. ד"ה אל ישאל], (ש) עי' מהר"ס על דברי התוס',

גליון הש"ס

גמ' אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה. עי' תענית יד ע"ב ברש"י ד"ה בשומע תפלה וצ"ע: שם קלנדא אסורה. פירש"י שמביאים לרומי להקריבן בני רומי. ק"ל הא הוי לפני דלפני דשרי כדלקמן דף יד ע"א [ועי' בהגר"א יו"ד סי' קלט ס"ק לב]:

הגהות הב"ח

(א) במשנה מבית האסורין (ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו) תא"מ ונ"ב ס"א אין זה משנה: (ב) גמ' מקרין מפרים ברישא מקרין והדר מפריס אמר כצ"ל ואות ו' נמחק: (ג) שם מבית האסורין ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו אין אסור אלא. נ"ב כן הוא בס"א: (ד) רש"י ד"ה יש בה וכו' כל ימי (בנו) תז"מ ונ"ב ס"א בכיתו: (ה) ד"ה אחור וכו' ומתניתין נמי האיד דלאחר התקופה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אלא לעובדיה בלבד סטרנליא נמחק ב' נקודות ההפסק (שבדפו"י קודם מלת סטרנליא):

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה מִקֶּרֶן כתיב. כי אין נראה לו דְמַקְרֶן נראה קרן אחת יותר ממקרין. נ"ב ור"ל כי היכי דמקרין יש לפרש על שם דבר ר"ל בעל קרנים ה"נ יש לפרש מַקְרֶן או מִקֶּרֶן נ"ל ודו"ק:

מוסף רש"י

אינו אסור. לשאת ולתת עמו, אלא אותו היום. משום דמקריב הוא היום לעבודת כוכבים ואזיל השתא ומודה (לקמן יד:).

עין משפט נר מצוה

כח א ב ג מיי' פ"ו מהל' תפלה הל' [ב] ג סמג עשין יט טוש"ע א"ח סי' קיט סעיף א:

כט ד ה מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה ה ועיין בהשגות סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמח סעיף ז:

ל ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

לא ז מיי' שם הל' טו סמג שם טוש"ע י"ד סי' קנב סעיף א:

תורה אור השלם

1. אָחוֹר וָקֶדֶם צַרְתָּנִי וַתָּשֶׁת עָלַי כַּפֶּכָה: תהלים קלט ה
2. וְתִיטַב לַייָ מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס: תהלים סט לב
3. פֶּן תִּכְרֹת בְּרִית לְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ וְזָנוּ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם וְזָבְחוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְקָרָא לְךָ וְאָכַלְתָּ מִזִּבְחוֹ: שמות לד טו

גמרא

רבי יהושע סבר ילפינן ממשה ור"א סבר לא ילפינן ממשה שאני משה דרב גובריה וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא שואל אדם צרכיו בשומע תפלה [א](אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה שואל אדם צרכיו בשומע תפלה) אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אבל [א]אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה אומר [ב]א"ר חייא בר אשי אמר רב אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה [ב]אם יש לו חולה בתוך ביתו אומר בברכת חולים ואם צריך לפרנסה אומר בברכת השנים אמר ר' יהושע בן לוי אע"פ [ג]שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפלה אבל [ג]אם בא לומר אחר תפלתו אפילו כסדר יוה"כ אומר: **מתני'** [ד]ואלו אידיהן של עובדי כוכבים קלנדא וסטרנורא וקרטיסים ויום גנוסיא של מלכיהם ויום הלידה ויום המיתה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [ד]כל מיתה שיש בה שריפה יש בה עבודת כוכבים ושאין בה שריפה אין בה עבודת כוכבים [ה]אבל יום תגלחת זקנו ובלוריתו ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא מבית האסורין (א) [ה]ועובד כוכבים שעשה משתה לבנו אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש בלבד: **גמ'** אמר רב חנן בר רבא קלנדא ח' ימים אחר תקופה סטרנורא ח' ימים לפני תקופה וסימנך [1]אחור וקדם צרתני וגו' [ו]ת"ר לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים עמד וישב ח' ימים בתענית [ובתפלה] כיון שראה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך אמר מנהגו של עולם הוא הלך ועשה שמונה ימים טובים לשנה האחרת עשאן לאלו ולאלו ימים טובים הוא קבעם לשם שמים והם קבעום לשם עבודת כוכבים בשלמא למ"ד [ז]בתשרי נברא העולם יומי זוטי חזא יומי אריכי אכתי לא חזא אלא למ"ד [ח]בניסן נברא העולם הא חזא ליה יומי זוטי ויומי אריכי [דהוי] זוטי כולי האי לא חזא ת"ר יום שנברא בו אדם הראשון כיון ששקעה עליו חמה אמר אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי ויחזור עולם לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים היה יושב [בתענית] ובוכה כל הלילה וחוה בוכה כנגדו כיון שעלה עמוד השחר אמר מנהגו של עולם הוא עמד והקריב [ט]שור שקרניו קודמין לפרסותיו שנאמר [2]ותיטב לה' משור פר מקרין מפרים (ב) [י]ואמר רב יהודה אמר שמואל שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה [לו] במצחו שנאמר ותיטב לה' משור פר מקרין מפרים מקרין תרתי משמע אמר רב נחמן בר יצחק מקרן כתיב [כ](אמר) רב מתנה רומי שעשתה קלנדא וכל העיירות הסמוכות לה משתעבדות לה אותן עיירות אסורות או מותרות רבי יהושע בן לוי אמר קלנדא אסורה לכל היא רבי יוחנן אמר [ו]אין אסורה אלא לעובדיה בלבד [ל]תנא כוותיה דר' יוחנן אע"פ שאמרו רומי עשתה קלנדא וכל עיירות הסמוכות לה משתעבדות לה היא עצמה אינה אסורה אלא לעובדיה בלבד [א] סטרנליא וקרטסים ויום גנוסיא של מלכיהם ויום שהומלך בו מלך לפניו אסור אחריו מותר [מ]ועובד כוכבים שעשה (בו) משתה לבנו אין אסור אלא אותו היום ואותו האיש אמר רב אשי אף אנן נמי תנינא דקתני יום תגלחת זקנו ובלוריתו ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא בו מבית האסורין (ג) אין אסור אלא אותו היום בלבד ואותו האיש בשלמא אותו היום לאפוקי לפניו ולאחריו אלא אותו האיש לאפוקי מאי לאו לאפוקי משעבדיו ש"מ תניא [נ]רבי ישמעאל אומר ישראל שבחוצה לארץ עובדי עבודת כוכבים בטהרה הן [ז]כיצד עובד כוכבים שעשה משתה לבנו וזימן כל היהודים שבעירו אע"פ שאוכלין משלהן ושותין משלהן ושמש שלהן עומד לפניהם מעלה עליהם הכתוב כאילו אכלו מזבחי מתים שנאמר [3]וקרא לך ואכלת מזבחו ואימא עד דאכיל אמר רבא אם כן נימא קרא ואכלת מזבחו מאי וקרא לך משעת קריאה הלכך

כל

רש"י

ר' יהושע סבר ילפינן ממשה. להסדיר שבח תחלה הלכך יתפלל י"ח תחלה דאיכא שבח בתחלתן: **דרב גובריה.** גדולת מעשיו וחכמתו רבה ונאה לו לשבח ולהעדיף בשבחו של מלך מלכי המלכים אבל איניש בעלמא מיחזי כיוהרא: **מעין כל ברכה וברכה.** אם היה משכח תלמודו מאריך בחונן הדעת אם בעל תשובה הוא מאריך בהרוצה בתשובה וכן כולן: **מתני' ואלו אידיהן.** דאסורין ג' ימים לפניהן: **קלנדא וסטרנורא.** כולהו מפרש בגמרא: **ויום הלידה.** של מלך עושין כל בני מלכותו יום איד משנה לשנה ומקריבין זבחים: **שריפה.** ששרפו עליו כלי תשמישו כדרך המלכים: **יש בה עבודת כוכבים.** כלומר אותו היום עובדין עבודת כוכבים והוא להן יום איד וכן משנה לשנה כל ימי (ד) בנו. ובכל הנך דחשבינן הכא חשיבי ליה ואסור ג' ימים לפניהן: **אבל יום תגלחת זקנו כו'.** שאין זמן קבוע לרבים אלא כל אחד ואחד כשמגלח עושה יום איד: **בלוריתו.** כשמספר פעמים הרבה מניח בלורית מאחריו ומגלחה משנה לשנה ויום שמגלחה עושה יום איד: **ויום שעלה מן הים.** מקריב זבחים לעבודת כוכבים על דבר שניצל. ובכל הנך אינו אסור אלא אותו היום ולא לפניו ולא לאחריו דלא חשיבי כולי האי: **גמ' אחר התקופה.** היא תקופת טבת והיו עושין ח' ימים רצופין איד כדלקמן: **וסימנך.** שלא תחליף לומר קלנדא קרי אותן דלפני התקופה: **אחור וקדם צרתני.** אחור כתיב ברישא (ה) מתני' נמי הנך דלאחר התקופה תנא ברישא: **יום שמתמעט והולך.** מתשרי ועד טבת: **הא חזא ליה יומי אריכי.** ביום תקופת תמוז והיה לו לידע שמנהגו של עולם הוא: **שקרנותיו קודמות לפרסותיו.** דאמר מר (ס) כל מעשה בראשית בקומתן נבראו שור עם קרניו מגודלין וכיון שיצא ראשו תחלה נמצאו קרנותיו קודמות לפרסותיו: **[ותיטב לה' משור פר.** אמר דוד ותיטב לה' תפלתי משור שביום שהיה שור דהיינו אותו יום שנולד כדכתיב (ע) שור או כשב וגו' הרי עשוי ונגמר כפר שהוא בן ג' שאפילו מקרניו לא חסר]: **רומי שעשתה קלנדא.** תקנו אותו יום להקריב זבחים וכל עיירות הסמוכות לה לרומי יודעין אנו שהן משתעבדות לה לרומי ליתן המס ולהביא להן כל צרכיהן אבל אותן עיירות אין עושין קלנדא מי הוי אסור לשאת ולתת עמהם דנימא הואיל ומשועבדות לרומי יש לומר מה שהן קונין עכשיו יביאו לרומי להקריבן בני רומי: **או מותרות.** הואיל ואין מקריבין הן ואין יום איד זה שלהן: **לעובדיה.** בני רומי: **היא עצמה.** כלומר כל עצמה של איסור אינה אלא לעובדיה: **וסטרנליא וקרטסים.** סיפא דברייתא וכולהו מפרש לקמן: **עובד כוכבים.** ביום משתה בנו פלח לעבודת כוכבים על שהגיע לכך: **אף אנן נמי תנינא.** כרבי יוחנן דעיירות המשועבדות מותרות: **אלא אותו האיש למעוטי מאי.** פשיטא דמי שלא גילח היום ושאר עובדי כוכבים שלא עלו בו ביום מן הים מותרין: **אלא לאו למעוטי אנשים משועבדים.** לאותו האיש דמותרין דלא אמרינן מאן (פ) דזבני ממטו ליה למפלח: **בטהרה.** כלומר בלא כוונה ואין (צ) שמים על לב: **וקרא לך.** (ק) משמע שאתה קרוי לו מעלה אני על אכילתך כאילו הוא מזבחו:

כל

תוספות

אם בא לומר אחר תפלתו אף כסדר יוה"כ אומר. משמע אבל באמצע תפלתו לא ומה שנהגו עתה בתעניות ב' וה' שנוהגין להאריך בפסוקי דרחמי ובסליחות בברכת סלח לנו איכא למימר דליבור שאני מידי דהוה אהא דאמרינן (ברכות ד' לד.) אל ישאל אדם צרכיו לא בג' ראשונות ולא בג' אחרונות והא קמן שנהגו קרובץ בג' ראשונות אלא לאו שמע מינה דליבור שאני (ר): ה"ג ר"ת [א] **מקרן כתיב.** (ש) כי אין נראה לו דמקרן נראה קרן אחת יותר ממקרין:

מכי

רבינו חננאל

ר' יהושע סבר ילפינן ממשה. ור' אליעזר סבר לא ילפינן ממשה. דמשה רב גובריה. וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה. אלא שואל אדם צרכיו בשומע תפלה. ואסיקנא הלכה שואל אדם צרכיו בשומע תפלה. ואם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה מעין כל ברכה וברכה שרי. וכן אם יש לו חולה בתוך ביתו מזכירו בברכת החולים. ואם צריך לפרנסה מזכיר בברכת השנים. ואם בא לומר אחר תפלתו כסדר וידוי יום הכפורים אומר: **מתני'** אלו אידיהן של עובדי כוכבים קלנדס: **גמ'** אמר רב [חנן] בר רבא קלנדס ח' ימים אחר תקופת טבת. סטרנליא ח' ימים קודם תקופת טבת. וסימניך אחור וקדם צרתני. פי' צרתני מלשון מאור. כדכתיב (ישעיה ה) צר ואור חשך בעריפיה: **ת"ר** לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך. (א) שעדיין לא ראה יום קצר כולי האי. ואליבא דמאן דאמר בתשרי נברא העולם. אמר אוי לי בשביל שסרחתי עולם מחשיך והולך. וזו היא [מיתה] שנקנסה עלי [מן השמים] התחיל להתענות נתענה ח' ימים. בסוף ח' ימים נפלה תקופת טבת. התחיל היום להאריך עשה ח' ימים ימי שמחה אחר התקופה כנגד ח' ימים תענית שעשה לפני התקופה. לשנה אחרת ראה שדרך העולם הוא להיות זמן ידוע ימים ארוכים וזמן ידוע ימים קצרים. ועשה ח' ימים [תענית] וח' ימים ימי שמחה הוא קבען לשמים והם קבעום לעבודת כוכבים עכשיו (נמחקו בכ"י כמו ב' תיבות) אומר בתקופת טבת (נמחק כמו תיבה אחת) וכיון שנולד חזר השמש ונתארך היום: פי' קלנדס. בלשון יון טוב יום כלומר קלון דיאס. ת"ר יום שנברא בו אדם הראשון כיון ששקעה החמה אמר [אוי לי] בשביל שסרחתי עולם מחשיך וחוזר לתוהו ובהו. וכיון שעלה עמוד השחר אמר מנהג העולם כך. עמד והקריב שור שקרניו קודמות לפרסותיו. כלומר דרך ארץ נולד קטן ומפריס וכשמתגדל צומחין קרניו. זה יצא מן הארץ גדול וצמח מראשו ויצאו קרנותיו קודם לרגליו. ורב אמר קרן אחד היה לו במצחו. ר' יהושע בן לוי אמר קלנדס לכל אסורה. ר' יוחנן אומר אינה אסורה אלא לעובדיה בלבד. תניא כותיה דרבי יוחנן אף על פי שאמרו רומי שעשתה קלנדס וכל עיירות המשעבדות לה. קלנדס אינה אסורה אלא לעובדיה בלבד. וסטרנליא. פי' בירושלמי שנאה טמונה. אמר רב אשי מתניתא נמי דיקא כר' יוחנן דאמר משתעבדות לה לא דתנן יום תגלחת זקנו ובלוריתו ויום שעלה בו מן הים ויום שיצא בו מבית האסורין אינו אסור אלא אותו היום ואותו האיש. בשלמא אותו היום איצטריך למעוטי לפניו ולאחריו אלא אותו האיש למאי איצטריך. לאו למעוטי משעבדיו ש"מ. תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר [ישראל] שבחוצה לארץ עובדי עבודת כוכבים בטהרה הן. כיצד עובד כוכבים שעושה משתה בנישואין לבנו וזימן כל היהודים שבעירו אע"פ שאוכלין ושותין

א) נראה דל"ל יום שמתמעט והולך ואליבא דמ"ד בניסן נברא העולם מ"מ עדיין לא ראה יום קצר כולי האי.

[א]כל תלתין יומין בין א"ל מחמת הלולא ובין לא א"ל מחמת הלולא אסור מכאן ואילך אי א"ל מחמת הלולא אסור ואי לא אמר ליה מחמת הלולא שרי וכי א"ל מחמת הלולא עד אימת אמר רב פפא [ב]עד תריסר ירחי שתא ומעיקרא מאימת אסור (א)אמר רב פפא משמיה דרבא [ג]מכי רמו שערי באסינתי ולבתר תריסר ירחי שתא שרי והא רב יצחק בריה דרב משרשיא איקלע לבי ההוא עובד כוכבים לבתר תריסר ירחי שתא ושמעיה דאודי ופירש ולא אכל שאני רב יצחק בריה דרב משרשיא [ד]דאדם חשוב הוא: וקרטסים וכו': מאי קרטסים אמר רב יהודה אמר שמואל יום שתפסה בו רומי מלכות והתניא קרטסים ויום שתפסה בו רומי מלכות אמר רב יוסף שתי תפיסות תפסה רומי אחת בימי קלפטרא מלכתא ואחת שתפסה בימי יונים דכי אתא רב דימי אמר תלתין ותרין קרבי עבדו רומאי בהדי יונאי ולא יכלו להו עד דשתפינהו לישראל בהדייהו והכי אתנו בהדייהו אי מינן מלכי מנייכו הפרכי אי מנייכו מלכי מינן הפרכי ושלחו להו רומאי ליונאי עד האידנא עבידנא בקרבא השתא נעביד בדינא מרגלית ואבן טובה איזו מהן יעשה בסים לחבירו שלחו להו מרגלית לאבן טובה אבן טובה (ג)(ואינך) איזו מהן יעשה בסים לחבירו אבן טובה לאינך אינך וספר תורה איזו מהן יעשה בסים לחבירו אינך לספר תורה שלחו להו [א"כ] אנן ספר תורה גבן וישראל בהדן כפו להו עשרין ושית שנין קמו להו בהימנותייהו בהדי ישראל מכאן ואילך אישתעבדו בהו מעיקרא מאי דרוש ולבסוף מאי דרוש מעיקרא דרוש [1]נסעה ונלכה ואלכה לנגדך ולבסוף דרוש [2]יעבר נא אדני לפני עבדו עשרין ושית שנין דקמו בהימנותייהו בהדי ישראל מנא לן [ד]דאמר רב כהנא כשחלה רבי ישמעאל בר יוסי שלחו ליה רבי אמור לנו שנים וג' דברים שאמרת לנו משום אביך אמר להו מאה ושמנים שנה קודם שנחרב הבית פשטה מלכות הרשעה על ישראל פ' שנה עד לא חרב הבית גזרו טומאה על ארץ העמים ועל כלי זכוכית (ב)[ה]מ' שנה עד לא חרב הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות למאי הלכתא א"ר יצחק בר אבדימי לומר שלא דנו דיני קנסות דיני קנסות סלקא דעתך [י]והאמר רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ורבי יהודה בן בבא שמו שאלמלא הוא נשתכחו דיני קנסות מישראל נשתכחו לגרסינהו אלא בטלו דיני קנסות מישראל שגזרה מלכות הרשעה גזרה[ז] כל הסומך יהרג וכל הנסמך יהרג ועיר שסומכין בה תחרב ותחום שסומכין בו יעקר מה עשה רבי יהודה בן בבא הלך וישב בין שני הרים גדולים ובין שתי עיירות גדולות בין ב' תחומי שבת בין אושא לשפרעם וסמך שם חמשה זקנים ר"מ ור' יהודה ור' יוסי ור"ש ורבי אלעזר בן שמוע ורב אויא מוסיף אף רבי נחמיה כיון שהכירו בהם אויבים אמר להם בני רוצו אמרו לו רבי ואתה מה תהא עליך אמר להם הריני מוטל לפניהם כאבן שאין לה הופכין אמרו לא זזו משם עד שנעצו לגופו ג' מאות [ח]לולניאות של ברזל ועשאוהו לגופו ככברה אמר רב נחמן בר יצחק לא תימא דיני קנסות אלא [ו]שלא דנו דיני נפשות מ"ט כיון דחזו דנפישי להו רוצחין ולא יכלי למידן אמרו מוטב נגלי ממקום למקום כי היכי דלא ליחייבו דכתיב [3]ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא [ט]מלמד שהמקום גורם: מאה ושמנים ותו לא והתני רבי יוסי ברבי

מלכות

רש"י

כל תלתין יומין. דבתר הלולא: **בין אמר.** עובד כוכבים זה לישראל מחמת הלולא אני עושה סעודה זו: **ובין לא אמר לו.** מסתמא להלולא מכוין ואסור דכל ימי הלולא מקריב לעבודת כוכבים: **ומעיקרא.** קודם שיכניס את אשתו מאימת חיישינן להלולא אם הזמין אנשים לסעוד אצלו: **מכי רמו שערי באסינתי.** לעשות שכר ליום המשתה: **אסינתי.** עריבות שעורין בהן שעורין לעשות שכר. ל"א נותנין עפר בעריבות וזורעין שם שעורין קודם ימי החופה ומביאין לפני החתן והכלה כשהן צומחים ואומרים להם פרו ורבו כשעורין הללו שממהרין לצאת מכל התבואה: **דאדם חשוב הוא.** ושמח ממנו העובד כוכבים מאד: **יום שתפסה בו רומי מלכות.** שנלחמו עם יונים ונצחום ומלכו בכל העולם: **בימי קלפטרא מלכתא.** של אלכסנדריא כדאמר בהמפלת במסכת נדה (דף ל:) ונלחמו רומיים עמה ונצחוה ותפסו הם המלוכה: **עד דשתפינהו.** רומאי לישראל בהדייהו: **והכי אתנו.** רומאי לישראל אי מינן מלכי כו': **מרגלית.** אינה חשובה כאבן טוב: **בסים.** כן (א) תרגום כנו' בסיסיה. למושב חברתה להושיבה עליה: **אינך.** הוא נופך קרבונקל"א: **כפו להו.** רומאי ליונאי: **עשרין ושית שנין קמו.** רומאי בהימנותייהו לישראל: **מעיקרא.** כי קמו רומאי בהימנותייהו: **מאי דרוש.** רומיים: **ואלכה לנגדך.** יעקב ועשו שוין בגדולה: **לפני עבדו.** דרך השר להלך לפנים: **פשטה.** שלטה: **מלכות**(כ). רומי: **בחנות.** מקום בהר הבית וחנות שמו: **דיני קנסות.** אונס ומפתה ושלשים של עבד שנתנה תורה קצבה אחת ליקר ולזולל. ומאחר שלא ישבו בלשכת הגזית לא דנו ובטלו דיני קנסות דכתיב בתשלומי כפל שהוא קנס אשר ירשיעון אלהים [שמות כב] דהיינו מומחין וסמוכין בשם רבי כדאמרינן בסנהדרין [יג:] ומי שאינו סמוך אינו דן דיני קנסות: **תחום.** אלפים אמה סביבות העיר: **וסמך שם כו'.** והני רבנן בתר חורבן הבית הוו טובא: **לולניאות.** חניתות: **כי היכי דלא ליחייבו.** רוצחים קטלא דאין דנין דיני נפשות אפילו בסנהדרין קטנה שבכל עיר אלא בזמן שהיתה סנהדרין גדולה בישיבתה ובמקום המיוחד לה והוא לשכת הגזית: **המקום גורם.** לחייב הנדון ואם אינם שם לא ידונו. והאי קרא בדיני נפשות קאי כי יפלא ממך דבר [דברים יז] בפרשת שופטים ושוטרים בזקן ממרא:

מלכות

תוספות

מכי רמו שערי באסינתי. פירש רש"י לשון ראשון להטיל שכר וקשה דבכל התלמוד לא מצינו שהיו עושין שכר משעורין אלא מתמרים או מכשות לכך נראה לשון שני שפירש רש"י וב' הלשונות האלו פי' רש"י אף בכתובות פ"ק (דף ח.):

קרטסים. אומר הר"ר שמעיה בלשון יון הוא תפוש תפיסת שתים קרט לשון תפיסה וסים לשון שתים ופי' דר"ל תפיסה שניה וניחא הא דקא אמרינן לקמן קרטסים ויום שתפסו רומי מלכות וה"פ קרטסים תפיסה שניה ויום שתפסה מלכות בראשונה:

ה"ג **נשתכחו** לגרסינהו. ול"ג ליכתבינהו שהרי אין כותבין הלכות:

אלא שלא דינו דיני נפשות. ואם תאמר והא אמרינן בפרק אלו נערות (כתובות דף ל. ושם) משחרב בית המקדש אע"פ שבטלו ד' מיתות דין ד' מיתות לא נתבטלו מי שנתחייב סקילה כו' ואמאי נקט משחרב בהמ"ק והא אפי' מ' שנה בפני הבית לא דנו דיני נפשות וי"ל דמ"מ כשהיו רואין צורך שעה היו חוזרין אל הלשכה ודנין שם ומורי ה"ר מנחם אמר לנו בשם רבי יהונתן דמשחרב בית המקדש קאי אהא דקאמר דין ד' מיתות לא בטלו וה"ק אע"פ שבטלו ארבע מיתות לגמרי לא בטלו דינם וכ"ש באותם מ' שנה קודם חורבן שנהגו דין ד' מיתות: **מלמד** שהמקום גורם. וא"ת והא ירושלים נמי איקרי מקום לגבי אכילת קדשים ומעשר שני וכתיב במקום אשר יבחר ה' וי"ל דלגבי דיני נפשות לא איקרי מקום אלא לשכת הגזית שהיתה חציה בקדש וחציה בחול והיינו טעמא משום דבעי' סנהדרין סמוך לשכינה והכי נמי אמרינן (לקמן דף נב.) כל המעמיד דיין שאינו הגון כאילו נטע אשרה אצל מזבח דכתיב שופטים ושוטרים וסמיך ליה לא תטע לך אשרה אצל מזבח ה' ולפיכך גלו וישבו בחנות אע"פ שחנות עצמו היה בהר הבית מ"מ לא היה סמוך לשכינה כלשכת הגזית וא"ת מנלן קפידא במקום שאר חייבי מיתות שלא בזקן ממרא דקרא לא כתיב אלא בזקן ממרא ויש לומר דדרשינן כל זמן שסנהדרין גדולה במקומה כדין אצל מזבח אז שופטים תתן לך בכל שעריך לשפוט דיני נפשות נסתלקו הם בטלו כל דיני נפשות (וע"ע תוס' שבת טו. ד"ה אלא ותוס' סנהדרין יד: ד"ה מלמד):

וגמירי

עין משפט נר מצוה

לב א ב ג ד מיי' פ"ט מהל' עבודת כוכבים הלכה טו סמג עשין יט טוש"ע י"ד סי' קנב סעיף א:

לג ה מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הלכה יג סמג עשין קג:

ו מיי' שם [והלכה יא] סמג שם:

רבינו חננאל

משלהן. מעלה הכתוב עליהם כאילו אכלו זבחי מתים שנ' וקרא לך ואכלת מזבחו. ודאיק קרא משעת קריאה נתחייב: בהילולא דעובד כוכבים כל ל' יום בין אדכר ליה הילולא בין לא אדכר ליה הילולא אסור. לאחר ל' אמר מחמת הילולא אסור לא אדכר הילולא שרי. וכי מדכר הילולא עד אימת אסור אמר [רב פפא] משמיה דרב' עד י"ב ירחי שתא ומקשי' ובתר י"ב ירחי שתא שרי והא דרב יצחק בריה דרב משרשיא דזמניה ההוא עובד כוכבים בתר י"ב ירחי שתא ושמעיה דאודי ולא אכל פי' אמר עבודת כוכבים דידיה סייעיה למיתא האי בביתי. ופרקי' שאני ר' יצחק בריה דרב משרשיא דאדם חשוב הוה אבל כולי עלמא בתר י"ב ירחי שתא שרי. ובהילולא מעיקרא כמה. אמר רב פפא מכי רמו שערי באסינתי אסור. וקראטיס פי' בלשון יון תפיסה ואסיק' שתי תפיסות הוו אחת בימי קליפטרא מלכתא ואחת בימי יונים. דתלתין ותרתין קרבי עבדו רומאי בהדי יונאי ולא יכלו להו עד דשתפינהו רומאי לישראל בהדייהו ואתנו בהדייהו. אי מינן מלכי מינייכו איפרכי אי מינייכו מלכי מינן איפרכי וכו' כ"ו [שנין] קמו בהימנותיהו בהדי ישראל מיכן ואילך אישתעבידו בהו ומנא לן דכ"ו [שנין] קמו בהימנותיהו דא"ר ישמעאל משם ר' יוסי אביו ק"פ שנה עד שלא נחרב הבית פשטה מלכות [הרשעה של רומי] על ישראל כלומר ק"פ שנה בימי הבית נשתעבדו בהן. פ' שנה עד שלא חרב הבית גזרו טומאה על כלי זכוכית וגם על ארץ העמים: מ' שנה קודם חורבן הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות לומר שלא דנו דיני נפשות. דכיון דחזו דזילא להו שפיכות דמים ונפישי להו רצחנין. אמרי ניקום נגלי מן המקום דכתיב וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם. אבל דיני קנסות דנו דאמר רב יהודה אמר רב זכור אותו [האיש] לטוב ור' יהודה בן בבא שמו שאלמלא הוא שסמך ה' זקנים ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ורבי אלעזר בן שמוע ור' אויא מוסיף אף ר' נחמיה. בטלו דיני קנסות משום שגזרה מלכות [הרשעה] גזירה כל הסומך יהרג והנסמך יהרג. ועיר שסומכין בה תיחרב. ותחום שסומכין בו יעקר. וכיון שהכירו בהן אויבים הן ברחו ור' יהודה בן בבא נעצו בו ש' לונכיות של ברזל ועשו כל גופו ככברה. ומקשי' וכי כך אמר ר' יוסי כי מלכות הרשעה ק"פ שנה בפני הבית פשטה על ישראל בלבד והתניא ר' יוסי [ברבי] אומר

מסורת הש"ס

א) כתובות ח., ב) [ברכות יט. וש"נ], ג) [גי' הערוך אנך והוא שוהם בלשון מקרא], ד) שבת טו., ה) [סנהדרין מא.], ו) שם יג: יד., ז) [בס"א: שמד], ח) [בסנהדרין איתא לונביאות ופירש רש"י חניתות ובתרוייהו גירסת הערוך לונכיות וכתב המוסף שקורין לרומח לונכי בלשון יוני וכן ראיתי בשל"ה דף רלז: דל"ל לונכיות בכ"ף ולא לונביות בבי"ת ע"ש], ט) [סנהדרין יד: ע"ש פז. ע"ש], י) [שמות לן], כ) בס"א: הרשעה,

תורה אור השלם

1. וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנֵלֵכָה וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ: בראשית לג יב

2. יַעֲבָר נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲנִי אֶתְנָהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה: בראשית לג יד

3. וְעָשִׂיתָ עַל פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּךָ: דברים יז י

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה בסים כן למושב חברתה להושיבה עליה תרגום כנו בסיסיה הס"ד:

לעזי רש"י

קרבונקל"א. אודם (אבן יקרה בעלת צבע אדום כהה ומבריקה ביותר).

מוסף רש"י

מכי רמו שערי באסינתי. יש שורין שעורין בעריבת מים להטיל שכר לצורך חופה, וי"א לשם החתן והכלה זורעין שעורין בעציץ לומר פרו ורבו ולמהו כשעורים הללו (כתובות ח.). **פשטה.** התחילו לכובשן, **מלכות הרשעה.** רומי (שבת טו.). **בחנות.** מקום היה בירושלים וכך שמו (סנהדרין מא.). **דיני קנסות** ס"ד. וכי לשכת הגזית גורמת לדיני קנסות (שם). **בטלו דיני קנסות.** דכיון דליכא סמיכה בטלו (שם יד.). **ובין שתי עיירות.** ולא בתוך העיר, שאם יודע שלא יחריבו את העיר (שם).

מלכות פרס בפני הבית שלשים וארבע שנה מלכות יון בפני הבית מאה ושמונים שנה מלכות חשמונאי בפני הבית מאה ושלש מלכות בית הורדוס מאה ושלש מכאן ואילך צא וחשוב כמה שנים אחר חורבן הבית אלמא מאתן ושית הוו ואת אמרת מאה ושמונים הוו אלא עשרין ושית שנין קמו בהימנותייהו בהדי ישראל ולא אישתעבדו בהו ואמטו להכי לא קא חשיב להו כשפשטה מלכות הרשעה על ישראל אמר רב פפא אי טעי האי תנא ולא ידע פרטי כמה הוה לישייליה לספרא כמה כתיב וניטפי עלייהו עשרין שנין ומשכח ליה לחומריה וסימניך [1]זה לי עשרים שנה (אנכי) בביתך אי טעי ספרא נשייליה לתנא כמה חשיב ונבצר מינייהו עשרין שנין ומשכח ליה לחומריה וסימניך [א]ספרא בצירא תנא תוספאה [ג]תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי העולם שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח בעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו מהן שני אלפים תורה מאימת אי נימא ממתן תורה עד השתא ליכא כולי האי דכי מעיינת בהו תרי אלפי (א) פרטי דהאי אלפא הוא דהואי אלא [2]מואת הנפש אשר עשו בחרן וגמירי דאברהם בההיא שעתא בר חמשין ותרתי הוה כמה בצרן מדתני תנא ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הויין כי מעיינת ביה מהנפש אשר עשו בחרן עד מתן תורה ארבע מאה וארבעים ותמניא שנין הויין אמר רב פפא אי טעי תנא ולא ידע פרטיה כמה הוי לישייליה לספרא כמה כתיב וניטפי עלייהו ארבעין ותמני ומשכח ליה לחומריה וסימניך

ארבעים

מלכות פרס בפני הבית. בזמן הבית בעודו בנוי לאחר שבאו כורש נמשכה מלכותו שלשים וארבע שנים ובטלה ותפשוה בני יון ומלכו מאה ושמונים הרי מאתים וי"ד ובני חשמונאי נטלו מלכות מיונים ומלכו ק"ג והורדוס אחריהם ק"ג הרי ד' מאות וכ' שנה שהיה בית שני בישובו: **מכאן ואילך.** ממלכות הורדוס ואילך חרב הבית ובטלה מלכותן: **לא וחשוב.** והבא למנות סדר חכמים וחייהם או שני שטר חוב או שום מעשה המאורע ימנה לחורבן מעכשיו כך וכך שנים לחורבן הבית. אלמא מאתן ושית קודם חורבן הבית פשטה דהא אמרן לעיל [ח:] דרומיים וישראל נטלו יחד המלכות מיונים וקתני הכא דישראל מלכו קודם חורבן מאתן ושית: **אמטו להכי לא חשיב להו.** ר' ישמעאל לעיל [שם] בהדי הנך דפשטה על ישראל דהא בהנהו לא שלטה עליהן דשותפי הוו: **אמר רב פפא אי טעי האי תנא.** דתנייה להך מתני' דלא וחשוב אחר חורבן: **ולא ידע.** במנין שנים שאחר חורבן הבית כמה שנים טעה בשנה שהוא עומד בה לא ידע אי שנת כ' היא על המאות או שנת כ"א או שתים: **פרטי כמה הוו.** אין אדם טועה במאות אלא טועה בשנה או בשתים דהיינו פרטי דמאות ואלפים הוו כללי: **נשייליה לספרא כמה.** לסופר הכותב גטין ושטרות שהוא מונה למלכות יון כדאמר לקמן (דף י.) בגולה אין מונין אלא למלכות יון ואין מונין לתחלת מלכותן שהיו שש שנים מקוטעות שלא מלכו אלא בעילם ומשש שנים ואילך פשטה מלכותן ומשם והלאה מונין להן כדאמר לקמן [שם] נישייליה האי תנא לספרא כמה פרט השנים יש לו על הכלל שלו: **ונטפי עלייהו.** תנא עשרין שנין אם יש לו לסופר פרט ט"ו על כללו למנין יונים יש לו לתנא ל"ה פרט על כללו למנין שני חורבן: **לחומריה.** קשר כלומר סכום חשבונו ימצא כהוגן שהרי מנין הסופר מתחיל ש"פ שנים קודם החורבן כדתניא לעיל דיון נטלו מלכות לסוף ל"ד לבנין הבית הוסף עליהם שש שנים שאין מונין להן הרי תחלת מניינם לסוף מ' לבניינו דהיינו ש"פ קודם חורבן נמצא כשהתחיל תנא למנות לחורבן ומנה כבר כ' שנה נשלם כלל הסופר להיות ד' מאות וכשהיה לסופר אחת פרט הי' ליה לתנא כ' ואחת כשהיה לסופר עשר שנים פרט היה לו לתנא ל' כשהגיע הסופר לת"ק ואחת יש לו לתנא קכ"א דהוי פרטי כ"א. וה"ה דמצי למיתני נבצר מנייהו תמנן ואידי ואידי חד חושבנא ודרך קצרה נקט למלתיה: **ואי טעי ספרא.** בפרטא דידיה נשייליה לתנא כמה פרטא דיליה ונבצר מינייהו עשרין וטעמא כדפרישית ואם יהיו לו לתנא מאתים ול' יהיו לו לסופר שש מאות ועשר ואם יש לתנא מאתים ועשר יהיו לו לסופר חמש מאות ותשעים. וה"ה דמצי למיתני ניטפי עלייהו תמנן אלא משום דרך קצרה נקט ועוד דבעי לאוקומי בצירותא אספרא ותוספתא אתנא משום סימנא דספרא בצירא ותנא תוספאה: **וסימנך.** שלא (ב) תתחלף הי מבצר והי מטפי: **ספרא בצירא.** מדקדק בתיבות וכותבן במסורה בחסרון אותיות: **תנא תוספאה.** תני תוספתא: **ששת אלפים שנים.** נגזר על העולם להתקיים כמנין ימי השבוע וביום השביעי שבת ובשבעת אלפים נוח לעולם: **שני אלפים.** ראשונים נגזר עליו להיות תוהו בלא תורה: **ושני אלפים תורה.** בלא ימות המשיח: **ושני אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו יצאו.** משני אלפים אחרונים מה שיצאו ומשיח לא בא: **אי נימא ממתן תורה ועד עכשיו.** עד גמר ארבעת אלפים לבריאת עולם כדקאמרת ליכא ב' אלפים: **דכי מעיינת בהו.** בשני קמאי דתוהו קודם מתן תורה תרי אלפים ופרטי מאלף שלישי תמ"ח שנים משכחת בהו: הכי גרסינן **דכי מעיינת בהו בשני דקודם מתן תורה כו'** ולא גרסינן **ועוד דכי מעיינת כו'.** ופירושם כדפרישית. לא וחשוב שנות דור ודור שחי כל אחד קודם שנולד בנו דשנים שאחרי כן אתה נותן לבן ותמצא מאדם עד שנולד נח תתרנ"ו שנים ונח חי תק"ב שנים קודם שנולד שם דכתיב (בראשית ה) ויהי נח בן חמש מאות שנה וגו' כשנולד בנו הראשון היה בן ת"ק שנים (ג) ויפת הוא הגדול משם שנה וחם גדול משם שנה הרי תק"ב שנים לנח כשנולד שם כדכתיב (שם יא) [שם] בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול ואם שם לת"ק שנים דנח אתייליד כי מטו שנתים אחר המבול הוה ליה בר ק"ב דהא כתיב (שם ז) ונח בן שש מאות שנה והמבול היה חשוב תק"ב דנח ומאה דשם עד ארפכשד והוסף על כ"ו של פרט הרי תרנ"ח וארפכשד הוליד את שלח בל"ה הרי תרל"ג ומשלח עד עבר ל' הרי תשכ"ג ומעבר עד פלג ל"ד הרי תשנ"ז ומפלג עד רעו ל' הרי תשפ"ז ומרעו לשרוג ל"ב הרי תתי"ט ומשרוג לנחור ל' הרי תתמ"ט ומנחור לתרח כ"ט הרי תתע"ח ומתרח לאברהם ע' הרי תתקמ"ח על אלף ומאברהם עד יצחק ק' הרי אלפים ומ"ח ומיצחק עד מתן תורה ת' שנים כיצד ס' עד שנולד יעקב וברדתו למצרים כתיב [שם מז] ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה הרי ק"צ משנולד יצחק וישראל היו במצרים רד"ו הרי ד' מאות ומ"ח שנים על אלפים לבריאת עולם נמצא ממתן תורה עד ד' אלפים לבריאתו של עולם אלף וחמש מאות וחמשים ושתים: **אלא מן ואת הנפש וגו'.** ומתרגמינן דשעבידו לאורייתא: **וגמירי דההיא שעתא הוה אברהם בר נ"ב.** הוסיפם על אלף ותתקמ"ח שהיו בידך כשנולד אברהם הרי אלפים תוהו: **דכמה בצירן.** לך השתא דתורה[ד] דתני תנא: **תמ"ח שנים.** היו בצירן לך: **כי מעיינת מואת הנפש אשר עשו עד מתן תורה.** הכי הוו הוסף אותן על מנין מתן תורה ונמצא אלפים מכוונין מואת הנפש אשר עשו וגו' עד גמר ד' אלפים לבריאת עולם והוא קע"ב שנים לאחר חורבן כיצד הרי מנית עד יציאת מצרים תמ"ח על עודף אלפים וכתיב (מ"א ו) ויהי בשמנים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל עד ויבן שלמה את הבית הרי תתקכ"ח על אלפים כשנבנה הבית וימי בית ראשון ד' מאות ועשר הרי שלשה אלפים ושל"ח שנים וגלות בבל ע' שנים הרי ת"ח וימי בית שני ת"ך הרי תתכ"ח נמצא קע"ב חסרין מד' אלפים והכי תני בסדר עולם: **אי טעי תנא.** דתני ובעונותינו שרבו יצאו מהן מה שיצאו ורוצה למנות כמה יצאו מימות המשיח וטועה בשנה או בשתים או יותר דלא ידע פרטי על כלל המאות כמה הוו דאין אדם טועה במאות לפיכך לא הוצרך רב פפא לתת סימן בטעותא דכללי: **נישייליה לספרא.** המונה למלכות יון כמה פרטי הוא כותב על כללא דידיה: **ונטפיה.** תנא בפרטא דידיה על פרטא דספרא: **מ"ח שנה.** שהרי מנין התנא מתחיל לאחר קע"ב שנים לחורבן הבית שנשלמו שני אלפים תורה ומנין הסופר מתחיל ש"פ שנים קודם חורבן הבית הרי מנין הסופר קודם לתנא תקנ"ב שנים וכשמונה התנא ארבעים ושמונה שנה נשלמו כללו של סופר לשש מאות והתחיל פרטו מכאן ואילך כשהיה לו שנה פרט היו לו לתנא מ"ט כשהיו י' שנים פרט היו לו לתנא נ"ח. וה"ה דמצי למימר ונבציר מינייהו נ' ושנים שנה שהי' לו לסופר קודם שהתחיל תנא למנות אלא משום דאנא סימנא מ"ח עיר ועוד דבעי לאוקומי בצירותא אספרא משום סימנא דספרא בצירא תנא תוספאה:[ה] **תנא תוספאה.** קורא מקרא שלם בתוספת אותיות. לישנא אחרינא קרי תוספאה וזה נראה עיקר דלענין קריאה דקרא לא שייך תנא כלל אלא קרא:

ארבעים

וגמירי דאברהם אבינו בההיא שעתא בר חמשין ותרתי שנין הוה. ואע"ג דכתיב (בראשית יב) ואברם בן חמש (שנים) ושבעים שנה בצאתו מחרן שתי יציאות הוו שהרי בברית בין הבתרים היה בן שבעים ואז היה בא"י ושוב חזר לחרן ועשה שם חמש שנים כדאיתא בסדר עולם ובפ"ק דשבת (דף י. ד"ה וכו') הארכתי היטב:

האי

מסורת הש"ס

א) [פי' מנהג הכותב מקרא לכתוב בחיסור כגון משה בלא וי"ו לאמר בלא וי"ו אבל התנא מנהגו לכתוב התיבה מלא בלא חיסור עי' בערוך ערך ספר ב'], ב) סנהדרין צז., ג) בדפו"י, ד) בע"י: מאלפים דתורה, ה) [שייך לע"ב אחר ד"ה ארבעים],

תורה אור השלם

1. זֶה לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף אֶת מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים: בראשית לא מא

2. וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן אָחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן: בראשית יב ה

הגהות הב"ח

(א) גמ' תרי אלפי ופרטי: (ב) רש"י ד"ה וסימנך שלא תחליף הי: (ג) ד"ה ה"ג דכי וכו' יפת הוא הגדול. נ"ב עיין בפ' בן סורר ומורה בדף ס"ט:

מוסף רש"י

שני אלפים תוהו. תחת שלא ניתנה עדיין תורה והיה העולם כתוהו ומאדם הראשון עד שהיה אברהם בן נ"ב שנה איכא אלפים שנה כדמוכחי קראי דכשנשלמו אלפים שנה עסק אברהם בתורה שנאמר (בראשית יב) ואת הנפש אשר עשו בחרן, ומתרגמינן דשעבידו לאורייתא בחרן, ואמרינן גמירי דההוא שעתא הוה אברהם בר נ"ב שנין (סנהדרין צז.). **ושני אלפים תורה.** מן הנפש אשר עשו בחרן עד אלפים שנות המשיח, ארבעים ושמנה שנה עד שנולד יצחק וששים שנה משנולד יצחק עד שנולד יעקב הרי ק"ח, וק"ל שהיו ליעקב כשבא למצרים הרי רל"ח, ורד"ו שעמדו במצרים הרי תמ"ח, ומשיצאו ממצרים עד שנבנה בית ראשון ת"פ, דכתיב (מ"א ו) ויהיה בשמנים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' הרי תתקכ"ח, ות"י שעמד בית ראשון, כדמוכחי קראי על פי חשבון שנות המלכים, וע' שנה דגלות בבל, ות"כ שעמד בית שני, הרי תת"ק, ותתקכ"ח הרי אלפים פחות קע"ב, וקע"ב קודם השלמת ד' אלפים נחרב הבית ולסוף אותן קע"ב נשלמו שני אלפים תורה, ואידי דאמר שני אלפים תוהו קאמר שני אלפים תורה, ולא שתכלה תורה אחר שני אלפים, מ"ר (שם). **ושני אלפים ימות המשיח.** שלאחר שני אלפים תורה היה דינו שיבא משיח ותכלה הגלות ויבטל השיעבוד מישראל (שם). **בעונותינו שרבו.** לא בא משיח לסוף ד' אלפים ויצאו מה שיצאו, שעדיין מעוכב לבא (שם צז:).

רבינו חננאל

מלכות פרס בפני הבית ל"ד שנה מלכות יון בפני הבית ק"פ שנה מלכות בית חשמונאי ק"ג שנה מלכות הורדוס ק"ג מיכן ואילך צא וחשוב לחרבן. הנה ממלכות בית חשמונאי מלכות רומי היא אלמא מאתן ושית הוו. ופרקי' ר' יוסי כ"ו דקמו להו בהימנותיהו לא חשיב להו דלא חשיב אלא שנין דאישתעבידו להו והני כ"ו לא אישתעבידו להו. אמר רב פפא אי טעי תנא ולא ידע כמה פרטי. והוא התנא דתני להא מתניתא דר' יוסי ואמר מלכות פרס בפני הבית ל"ד שנה מלכות יון בפני הבית ק"פ שנה מלכות בית חשמונאים ק"ג מלכות הורדוס ק"ג שנה לדברי ר' יוסי אתה מוצא בעת שחרב הבית היה למלכות יון שפ"ו שנים אלא שאין אנו עכשיו מחשבין להן כן לפי ששש שנים מלכו בעילם ואח"כ פשטה מלכותם בכל העולם כדבעינן למימר לקמן הלכך הנך שית שנין דלא פשטה מלכותם בכל העולם לא חשבינן להו וכי בצרת להו משני מלכותם הוו להו בעת שחרב הבית ש"פ שנים שכל ימי הבית ת"כ הוו דל מינייהו ל"ד לפרס ושית שמלכו יון בעילם הא מ' אישתיירו להו ש"פ שנה הלכך כד מוספת על שנות החרבן ש"פ שני משכחת להו[א] לשני מלכות יונאי: חרבן הבית תתקע"א זה הוא התנא שמחשב תתקע"א לחרבן וספרא מחשב למלכות יון שהוא קודם החרבן ש"פ שנה. ובזמן שיש לחרבן תתקע"א שנה הוא למלכות יון אלף[ב] שנה והוא חשבון השטרות שהתחילו למנות משנת שלשת אלפים וד' מאות [וארבעים ושמונה] לבריאת עולם והסימן ג' תמ"ח לפי שאחר אלפים ותמ"ח שנה לבריאת עולם יצאו בני ישראל ממצרים וניתנה להם התורה והסימן ב' תמ"ח ואחר ת"פ שנה לצאתם ממצרים בנה שלמה בית ראשון ועמד ת"י שנה ואחר ע' שנה לחרבן הבית נבנה בית שני ומלכו בו פרסיים ל"ד שנים ומלכו יון שש שנים בעילם ואחר כך פשטה מלכותם בכל העולם נמצא עתה מעת שנברא העולם עד שפשטה מלכות יון בכל העולם ג' תמ"ח ולפיכך כשאתה משליך משנות העולם ג' תמ"ח הנשאר בידך משני העולם הוא מנין שני מלכות יון כמו שנתינו זו שהיא שנת ד' אלפים[ג] ותתי"ג לעולם כשתסיר מהם ג' תמ"ח נשארו בידך אלף ושל"ה למלכות יון ואם יטעה התנא בפרטן שהן ע"א ישאל לסופר כמה פרטין. יאמר לו נ"א מוסיף כ' הרי ע"א ואלו הן פרטי התנא וסימן זה לי עשרים שנה בביתך. כלומר עשרים שנה למצוא חשבון חרבן הבית וכן אם טעה הסופר בפרטיו שואל לתנא כמה פרטיו ופוחת כ' ומוצא פרטיו וסימן תנא תוספאה ספרא חסריה: תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא שני אלפים תהו. פי' שני אלפים שנה משנברא העולם עד שבא אברהם אבינו והכניס בני אדם תחת כנפי השכינה כדכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן וגמירי דאברהם אבינו בההיא עידנא בר נ"ב שנין הוה. מ"ח עם נ"ב הרי מאה לא"א כשהוליד את יצחק ועל יצחק נאמר כי גר יהיה זרעך וגו' גירות ועבדות ת' שנה עד שיצאו ממצרים הרי תמ"ח שנים מההיא שעתא ופרטן מ"ח עד שהוליד את יצחק ס' עד שהוליד יצחק את יעקב מאה ול' עד שירד יעקב למצרים מאתים ועשר שנים עד שיצאו ממצרים מנין רד"ו ובשנת אלף תקנ"ב למתן תורה שלמי שני אלפים תורה ואח"כ שני אלפים ימות המשיח ובעונותינו שרבו ויצאו מימות המשיח תת"ג שנה עכשיו אם טעה זה התנא פי' שאמר ובעונותינו שרבו יצאו מהם כך וכך והוא שמחשב לבריאת עולם ובפרטי שואל לסופר פירוש שמחשב למלכות יון כמה פרטי בידו ואמר לו נ"א מוסיף עליהן מ"ח

א) נ"ל לשני מלכות יונאי כמו שנתינו זו שהוא לחורבן הבית תתקע"ה וכו' שמחשב תתקע"ה כו' לחורבן תתקע"ה וכו'. ב) נ"ל אלף שנ"ה שנה כנ"ל ועי' בנ"ד ובסה"ד דרבינו נתמנה לנשיאות בשנת ד' אלפים ותת"י אפשר שזה כתב ז' שנים מקודם. ג) נ"ל ותת"ג כו' אלף ושנ"ה כו' שהן ע"ה כו' יאמר לו נ"ה כו' הרי ע"ה כו'.